

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש הגדול
ע"ה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום חמישי פרשת ואתחנן | ח' מנ"א תשפ"ו

נידון לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

שנאת חינוך בין היראים על דעת תורה

ב"ה נקדים בהוספה על השיעור הקודם, ע"פ דברי הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע בספר 'דברי יואל' פרשת שמייני [חלק ה' דף ריג]. וזלה"ק: 'סיבה עיקרית במחלוקת המתגברת בקרב היראים' משום שכל אחד דורש שהשני יקבל את דעתו, כי הוא בטוח שדעתו היא היא דעת תורה, ורק כך מותר לעשות, והשני אסור לו להתנהג כפי מה שנדמה לו שכך הוא דעת תורה. 'ולפי שאין דעות בני אדם שווים' לכן ריבוי הדעות גורם להתפשטות המריבה, וזה נקרא 'שנאת חינוך', שהרי הוא באמת שונא אותו בחינם, כי כל מה שהוא עומד על דעתו משום שהוא סובר שכך הוא דעת תורה, והרי גם פלוני עומד על דעתו משום שהוא סובר שכך הוא דעת תורה, ונמצא ששניהם שווים ביסוד האמת שצריך לעשות כפי הדעת תורה, אלא שכל אחד קיבל מרבו דעת תורה באופן אחר, וא"כ מה הענין לשנוא אותו, והרי הוא עושה כרצונך ללכת אחר דעת תורה, אלא שיש לו דעת תורה אחרת. נמצא שהשנאה היא ממש חינוך, כי אותו שאתה שונא, עושה ממש מה שאתה חושב שצריך לעשות.

הנצי"ב מוולאז'ין זי"ע כותב שזה היה השנאת חינוך בסוף תקופת בית שני, שכל אחד היה סבור שהצדק איתו, והיו מוכנים להרוג את מי שהוא סובר בדעה אחרת.

יצר הרע של זה הדבר אשר צוה השם

עפ"ז ביאר ה'דברי יואל' פסוק בפרשת שמייני: ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה'. ובמדרש אי' שאמר להם משה 'אותו יצר הרע תעבירו מלבכם' ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, ותהא דעתכם מיוחדת לפניו'. וכ"כ שם בתרגום יונתן 'אעבירו ית יצרא בישא מלבכון, ומיד יתגלי לכון יקרא דהויה'.

והרי לא אמרו לנו חז"ל על איזה יצר הרע מדובר?

וביאר ה'דברי יואל' שזהו היצר הרע של שנאת חינוך שנקרא 'זה הדבר אשר צוה השם' שכל אחד סבור שהשיטה והדעה שלי היא אשר צוה ה', והשיטה והדעה של אחרים אינו שוה כלום, זהו היצר הרע הגדול שביקש משה רבינו להעבירו מלבם, ועי"ז ירא אליכם כבוד ה'.

כי אם כל אחד עומד על דעתו ש'זה הדבר אשר צוה השם' רק כפי מה שהוא סובר, עי"ז נעשה פירוד ומחלוקת בישראל ח"ו. כי כך דרכו של יצר הרע לפתות כל אדם שהעיקר כפי השיטה שלו, רק הוא יש לו דעת תורה ולא אחרים. ואין האדם מבין שכל זה הוא רק יצר הרע, כדי לגרות שנאה ומחלוקת בישראל ח"ו.

אותו יצר הרע העבירו מלבכם, כלומר היצר הרע שהוא מפתה בנוסח של 'זה הדבר אשר צוה השם', רק כפי שיטה שלי, והוא בטוח שרק דעתו היא האמתית, כשמעבירים יצה"ר זה, אזי יהיו כולם בעצה אחת לשרת לפני המקום, כל אחד כפי כוחותיו ודעתו, אזי 'מיד יתגלי לכון יקרא דהויה'.

כל ענין שנאת חינוך אינו נתבע מאנשים הרחוקים לגמרי משמירת התורה, אין יודעים כלל כל הענין של דעת תורה ושינויי הדעות, אלא שמדובר אלינו, 'אותו יצר הרע' הזקן עוד מימי משה רבינו, שכל אחד אומר שהאמת כפי דעתו ושיטתו, זה מה שצריך להעביר מליבנו במהרה, ולהכיר כי 'נהרא נהרא ופשטיה' ו'כל לבבות דורש השם', הכל חפצים ליראה את ה', וכל אחד קיבל מרבותיו בנוסח אחר, וכולם יקרים ונפלאים מאד, כשנסלק שנאת חינוך מליבנו, נזכה מיד להתגלות כבוד ה' וגאולת עולמים בב"א.

והכהנים והלויים על משמרתם נשחטים

כתוב בקינות, קינה כד: **וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עַל מִשְׁמֹרֹתָם נִשְׁחָטִים** וְעַל מַחְלֻקֹתָם עָמְדוּ שְׁעֵטַת אֶסְטֵרְדִיּוֹטִים וְנָמוּ אֵיָה מֶלֶךְ אֶסְטֵר בְּרֶהֱטִים: וְכֵן בְּקִינָה לָהּ: בְּבֹאֵם מִצָּאוֹ כֹהֲנִים שׁוֹמְרֵי הַמִּעֲרָכָה. וְעַל מִשְׁמֹרֹתָם עָמְדוּ וְלֹא אָזְבוּ הַמִּלְכָּה. עַד אֲשֶׁר נִשְׁפָּךְ דָּמָם בְּמִימֵי הַמַּהֲפָכָה.

הלוא בטל התמיד וקלקלו ההיכל לפני ת"ב?

וצ"ע דמשמע משתי קינות הללו שבשעה שנכנסו רשעים להיכל ושרפו את ביהמ"ק, מצאו את הכהנים על משמרותם. וקשה שהרי נודע שמשבעה עשר בתמוז כבר בוטל התמיד, היה מצור ולא היה נמצא קרבנות כלל. ועוד שביום ז' אב כבר נכנסו הגויים לביהמ"ק, אכלו ושתו וקלקלו, ובתשעה באב לעת ערב הציתו האש. וא"כ איך כתוב כאן שמצאו את הכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם?

לא הספיקו לומר יצמיתם ה"א ויכלו להחריבו

ובגמ' תענית דף כט, וכן בערכין דף יד, כתוב איך היה המעשה הנוראה: 'דתניא מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב, אמרו כשחרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתה של יהויריב היתה, והלויים היו אומרים שירה ועומדין על דוכנם, ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם, ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו נכרים וכבשום, וכן בשניה'.

כלומר שגם בחורבן ביהמ"ק השני חזר הדבר על עצמו ממש באותו אופן, מוצאי שבת, מוצאי שביעית, ומשמרת יהויריב, וכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם, ואמרו שירה 'אל נקמות השם', ואמרו 'יצמיתם' ראשון, ולפני שאמרו 'יצמיתם' השני, באו נכרים וכבשום. כי מגלגלין חובה ליום חייב.

ובמפרשי הש"ס מבואר שמשמע שאילו היו מסיימים את הפרק 'יצמיתם ה' אלקינו', לא היה יכול לצאת לפועל גזירת החורבן. וכ"כ במפרשי הירושלמי מס' תענית פרק ד' הלכה ה'.

פשט תוכן המזמור על נקמת השם בגוים

כי תוכן אותו הפסוק מדבר במפלת שונאי ישראל, דוד המלך מבקש מהקב"ה שיתגלה בעולם וינקום מכל הרשעים: **אֵל נְקָמוֹת ה' . אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ - א'ל נקמות ה', על בית ראשון, א'ל נקמות הופיע על בית שני [כן ביאר הג"מ רבינו עובדיה ספורנו זי"ע], הַנִּשְׂא שִׁפְט הָאָרֶץ. הַשֵּׁב גָּמוּל עַל גָּאִים:** השב גמול על גאים, אלו הם נבוכדנצר וטיטוס בעלי הגאווה, כי כל זמן שאדום ובבל מצליחים בעולם, שואל האדם. **עַד מָתִי רָשָׁעִים. ה' . עַד מָתִי רָשָׁעִים יַעֲלִזוּ:** ומכיון ששואלים קושיות על האמונה, זה גורם ח"ו חילול שמו ית', כי: **יָבִיעוּ יִדְבְּרוּ עֵתָק. יִתְאַמְרוּ כָּל פְּעָלֵי אֱוֹן:** שהפוקרים אומרים כאילו ח"ו אין מנהיג, כי **עַמָּךְ ה' יִדְבְּאוּ. וְנַחֲלֶתָּ יַעֲנוּ: אֶלְמָנָה וְגֵר יִהְיֶה וְיִתּוּמִים יִרְצָחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יְהוָה. וְלֹא יִבִּין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:**

ועל זאת משורר משה רבינו כנגדם: **בִּינוּ בְּעָרִים בָּעָם. וּכְסִילִים מָתִי תִשְׁכִּילוּ: הֲנִטַּע אֶזְרָא וְיִשְׁמַע. אִם יֵצֵר עֵין הָלֹא יָבִיט:** וכי נדמה לכם שאינו שומע ואינו משגיח בכל מה שנעשה בעולם, והרי הוא ברא ויצר את האוזניים ואת העיניים של כל הברואים: **הַיִּסֵּר גּוֹיִם הָלֹא יוֹכִיחַ. הַמְלִמָּד אָדָם דַּעַת: ה' יִדַּע מַחֲשָׁבוֹת אָדָם. כִּי הִמָּה הָבֵל: וְגו' כִּי לֹא יִטֵּשׁ ה' עַמּוֹ. וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב:** והקב"ה ישלים משפטו עד לחוט השערה האחרון: **כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט. וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׂרָאֵל: יָבֹ וְגו' וְגו'. וַיְהִי ה' לִי לְמִשְׁגָּב. וְאֱלֹהֵי לְצוּר מַחֲסִי:** עד שנזכה במהרה שיבא הקב"ה וינקום מהרשעים על מחשבותם הרעים: **וַיִּשָּׁב עֲלֵיהֶם אֶת אֹנֶם וּבְרָעָתָם יִצְמִיתֵם. יִצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ:** יצמיתם לשון הכרתה. יבא הקב"ה ויכרית את הרשעים.

וכאמור שבגמ' תענית וערכין משמע שאילו היו הלויים משלימים את השיר והיו מספיקים לומר 'יצמיתם ה' אלקינו' היה צר ואויב נופל ומתבטל, ולא היה נחרב ביהמ"ק לא בראשונה ולא בשניה, אלא שהקב"ה ידע שעדיין לא הגיע זמן הגאולה, ולכן הפסיקו אותם הרשעים בין יצמיתם ליצמיתם.

ועל זאת אנו מבקשים 'זכור ה' לבני אדום... בת בבל השדודה', הן על גלות בבל והן על גלות אדום, שניהם החריבו את ביהמ"ק הראשון והשני, 'אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו' בחורבן בית ראשון, אשרי שיאחז וניפץ את עולליך אל הסלע, על שהחרבתם את ביהמ"ק השני.

אז אגמור בשיר מזמור להשלים יום החורבן

אי' במפרשי הסידור על פיוטי חנוכה: **מְעוֹז צוֹר יִשְׁוּעָתִי לָךְ נָאָה לְשִׁבְחִי. תִּכְוֶן בֵּית תְּפִלָּתִי וְשֵׁם תְּזִדָּה נִצְבָּח. לְעֵת תִּכְוֶן מִטְבַּח מִצַּר הַמִּנְבַּח. אֲזִ אֶגְמֹר בְּשִׁיר מִזְמוֹר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ -** כי אותו צר מנבח לא נתן לנו לגמור את השיר 'יצמיתם ה' אלקינו', והרי עברו הגויים על 'כל פסוק דלא פסקיה משה, אן לא פסקינ', על זה לבד מגיע להם כל העונשים, אז לעת תכין מטבח מצר המנבח, יעמוד הלוי על הדוכן ואז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח.

תגובת הנאצים לקיום המצוות באושוויץ

זקננו סיפרו לנו כי בהיותם בגלות אושוויץ, ראו עין בעין כי עיקר שנאת הגרמנים ימ"ש, היה רק כשראו יהודי מקיים מצוה בהתלהבות, בזאת הבינו את האמת שאי אפשר לנצח את היהדות, בראותם אחרי כמה שנות אושוויץ שעדיין יהודי מוסר נפשו על תפילין או על נטילת ידיים, הבינו היטב כי 'מיין קאמף' לא יצליח כלל. כי הם טעו לחשוב כי ח"ו לא יזכר שם ישראל עוד רח"ל, ובעיניהם ראו איך שמתוך הצרה והצוקה, בחשכה ואפילה, יהודי מחפש לעשות רצון ה'. ואחת בחודש היו מתקבצים שלדי עצמות לומר קידוש לבנה על פני השדה, גנבו להם את המצה את השופר את התפילין ואת המגילה, אבל לא את הלבנה...

בזה הבינו בנ"י למפרע הא דאמרו חז"ל: 'תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל אֱלֵמְלִי לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים פְּעַם אֶחָת בְּחֹדֶשׁ דָּיִם. לְפִי הַגִּירָסָא 'אַלָּא פַּעַם אֶחָת בְּחֹדֶשׁ' מִשְׁמַע שֶׁאֵין כָּשָׁאִין כְּלוּם, לֹא צִיצִית וְלֹא תְּפִלִּין וכו', הִרִי הַלְּבָנָה נִשְׁאֶרֶת תְּמִיד, וְהִרִי חִפְצָא דְּמִצְוָה כְּלָפִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ דְּעָה שֶׁהַבְּרָכָה הִיא בְּרַכַּת הַמִּצְוֹת.

ופנימיות קידוש לבנה הוא שאף כשהיא במיעוטה ונעלמה לגמרי בסוף החודש הקודם, אעפ"כ בא מולד חדש והנה היא הולכת וגודלת מיום ליום, ו'הם עתידים להתחדש כמותה, ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו'.

כשהגויים ראו את היהודים עדיין רוקדים בקיום מצוה, השתגעו מרוב לחץ ושגעון.

אינו שירה דיומיה ונפל קינה בפיהם שלא על הקרבן

וכך היה מעשה בשעת חורבן בית ראשון וחורבן בית שני, נכנסו הרשעים להיכל והם מוצאים את הכהנים בעבודתם ואת הלויים בשירם וזמרם, כי מלשון הגמ' משמע שאף לאחר שנכנסו הרשעים להיכל, לא שמטו הלויים את הכינור אלא המשיכו לשיר ולזמר לה', עד הנשימה אחרונה בתיבת 'יצמיתם' הראשון.

וכלשון הקינות הנ"ל בְּבֹאֵם מִצָּאוּ כְּהֲנִים שׁוֹמְרֵי הַמִּעֲרָכָה. וְעַל מִשְׁמְרוֹתָם עֲמָדוֹ וְלֹא אָזְבוּ הַמִּלְכָּה. עַד אֲשֶׁר שִׁפְךָ דָּמָם כְּמִימֵי הַמֶּהֱפָכָה.

והרי אין אומרים שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, איך יכלו לשורר בשמחה כשהשונא נכנס לביהמ"ק? אין זאת אלא שהיו מצפים לרחמי ה' גם בשעת צרה וצוקה, אף שבאותה שעה היתה יד שונאי ישראל על העליונה, יבא יום ויתקיים 'יצמיתם ה' אלקינו'.

אמנם עדיין צריכין אנו למודעי איך נזדמן שהיו משוררים פרק זה באותו יום, ממה נפשך אם הקריבו קרבן תמיד באותו יום, שהיה יום ראשון בשבת, היה להם לשיר 'לה' הארץ ומלואה', איך שרו את השיר של יום רביעי? כן הקשו בגמ' בבלי וירושלמי.

בתלמוד בבלי תירצו חז"ל שאע"פ שבאמת אין זה השיר הנכון של אותו היום, מן השמים יצא להם מתוך פיהם השיר הזה. והקשו בגמ' והרי עמדו על דוכנם משמע שהיו בשעת העבודה, ותירצו כדעת ריש לקיש דס"ל שיכולין לומר שירה שלא על הקרבן.

השלימו נסכי התמיד של יום רביעי ואמרו את שירו

ובחת"ס ציין במס' ביצה דף ד' שיש לעיין בירושלמי תענית דה, ששם מבואר המשך הענין. כי אמרו חז"ל 'אדם מביא זבחו היום, ונסכים לאחר זמן'. הן בקרבן יחיד והן בקרבן ציבור, אם יש רק בהמה לקרבן היום ואין יין לנסכים, יכולין להביא קרבן היום ולדחות הנסכים ליום אחר. ומעשה שהיה כך היה, בשבעה עשר בתמוז בוטל התמיד, נמצא שהיום האחרון שהקריבו בו קרבן התמיד היה ביום ששה עשר בתמוז, ולפי החשבון זה היה ביום רביעי בשבת, ובאותו יום הקריבו את התמיד באחרונה ולא הספיקו לנסך נסכים, מחמת המצור והרעב לא היה להם קרבנות מאז והלאה, וממילא גם נסכים לא היה להם. ומעשה שהיה כמו בנס חנוכה הזמין להם הקב"ה לחשמונאים שמן טהור בכ"ה כסליו, כך היה מעשה שביום תשעה באב הזמין להם הקב"ה יין לנסכים לפני שנכנסו נכרים להיכל^א, לכן עמדו והשלימו את הנסכים שהיו חייבים לקרבן התמיד דיום ט"ז תמוז.

וסבר ריש לקיש שבשעה שמשלימין את הנסכים על קרבן דיום אחר, צריך לשזור את השירה של אותו היום שהקריבו בו את הקרבן הזה שמנסכין עליו עתה, ולא כפי שירת היום הזה הנוכחי.

לעומת זאת מצאנו שאם אדם שכח לומר 'יעלה ויבא' במנחה דר"ח, ונזכר בלילה, שמתפלל ערבית שתיים ואין מזכיר בו יעלה ויבא. לא כן בשירה שאומרים על נסכי הקרבן, השירה נאמרת כפי אותו יום שהקריבו בו את הקרבן שעליו מנסכין עתה.

זימן הקב"ה שלא יהיה להם נסכים באותו הקרבן שהקריבו ביום ד' בשבת, וביום החורבן ט' באב ימצאו יין להשלים את הנסכים, כדי שיאמרו את השיר דיום ד' בשבת, א"ל נקמות הויה, הכל משום שהקב"ה לא רצה שהפרידה תהיה מתוך פרק לה' הארץ ומלואה דיום ראשון, שאין זה מתאים לומר ביום של חורבן 'ויבא מלך הכבוד' בשעה שמלך בבל נכנס בשערי ביהמ"ק. אלא מתוך הפסוק 'א"ל נקמות הויה' שהוא יותר מתאים לשעת החורבן.

כל זה 'משמע' מתוך דברי הירושלמי 'מאחר שאלו נסכים היו, זמנו של שיר היה'. וביאר החת"ס שהם היו נסכים שלא בזמנם, וכן פירשו עוד מפרשים אליבא דריש לקיש.

אמנם דעת רבי יוחנן אינו כן, כי אע"פ שהנסכים באים על קרבן דיום אחר, צריכין לשזור את השיר של היום הזה, ולכן אמר רבי יוחנן שזה לא היה מדין שירה.

אך לדעת ריש לקיש זה היה ממש במצות נסכים ושירת הלויים, כהנים בעבודת הנסכים ובו בזמן הלויים עומדים ומשוררים, הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזה בצלצל ודברו הלויים בשירה.

כך היתה התמונה במציאות בשעה שהרשע הכשדי והרשע הבבלי נכנסו לביהמ"ק, הכהן עומד עם כד שמן, הממונה עם סודר, והלוי בשירה. מעשה שהיה כך היה. ועי' בתוספות שם.

מפלת הרשעים דבר טוב ולמה מוסיפין 'לכו נרננה'?

והנה מנהג ישראל הוא שבכל יום רביעי בשבת, אחר 'יצמיתם ה' אלקינו' מוסיפין ג' פסוקים ראשונים דהמזמור דלאחריו 'לכו נרננה לה'.. נקדמה פניו.. כי א"ל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים'. לכאורה מקור המנהג מהאריז"ל שכן כתוב בסידור רבי אשר.

וצריך להבין מה פשר התוספת הזאת, מדוע אי אפשר לסיים ב'יצמיתם ה' אלקינו', והרי זה סיום בדבר טוב, כי מפלת הרשעים הוא דבר טוב מאד. וכ"כ בירושלמי מס' ברכות ריש פ' תפילת השחר 'כל הנביאים סיימו דבריהם בדברי שבח', ולכן נהגו בספרי: ישעיה, תרי עשר, קהלת וקינות, לחזור ולכפול בסוף את הפסוק שלפני האחרון, כדי שלא לסיים בדבר קשה. בישעיה כופלין 'והיה מדי חודש בחדשו', בתרי עשר כופלין ב'הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא'. ובקהלת כופלין 'סוף דבר הכל נשמע', ובאיכה 'השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם'. וכתוב בסוף אלו הספרים 'יתק"ק סימן'. ויודעי דבר מבינים שהכוונה 'ישעיה, תרי עשר, קהלת, קינות', שבארבעתם צריך לדאוג לסיים בדבר טוב, ולכפול הפסוק שלפני האחרון. כי ה' דיבר טוב על ישראל, ולכן צריך לסיים בדבר טוב.

אך מה הענין להוסיף ג' פסוקי אחרי שיר של יום ד', מה רע לסיים ב'יצמיתם' שהוא 'מפלתן של רשעים'.

האמרי פינחס והגרי"ח זוננפלד היו מסיימים יצמיתם

וב'אמרי פינחס' כתוב שהוא היה מסיים בשיר של יום רביעי 'יצמיתם ה' אלקינו', ולא היה נוהג בהוספה זאת ד'לכו נרננה' הכתוב בסידורים.

כי בסידורים הראשונים לא היתה הוספה זאת. וראיתי בספר 'ביום דרך' להגה"ח רבי מיכל זילבר שליט"א בשם הג"מ רבי שמעון ברגמן זצוק"ל ששמע את תפילתו של הגרי"ח זוננפלד זצוק"ל, והוא גם נהג שלא להוסיף 'לכו נרננה' בשיר של יום ד'. וביאר רבי מיכל ע"פ האמור לעיל שאין שום חסרון לסיים ב'יצמיתם ה' אלקינו' שהוא דבר טוב שהקב"ה יכרית את כל הרשעים.

מזכיר שופר של פורענות הגוים בשופרות של ר"ה

והביא ראיה מדברי הגמ' במס' ר"ה דף לב 'אין מזכירין מלכויות זכרונות ושופרות של פורענות', כי 'אדכורי ריתחא בר"ה לא מדכרין'. 'אם בא להזכיר זכרון שופר פורענות של גויים, אומר'. הרי שפורענות של גויים נחשב כדבר טוב, וא"כ אין שום חסרון לסיים ב'יצמיתם ה' אלקינו'.

סיים אחר תאוות רשעים תאבד 'ואנחנו נברך י'ה'

ראיתי בספר 'מלאכי עליון' להג"מ רבי ראובן מרגליות זצ"ל, [ליוקוט משמותיהם של המלאכים] שמרחיב מאד במעשה גדולתו תקפו ותפארתו של מורו ורבו הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, וזכה להסתופף בצל קדשו הרבה שבתות, וראה אותו בתפילת מנחה בשבת כשאומרים ב' פרקי הללויה' אחר קריאת התורה, היה דרכו להוסיף 'תאוות רשעים תאבד – ואנחנו נברך י'ה מעתה ועד עולם הללויה'. משמע שהיה חושש שמדובר בתאוות רשעי ישראל, ודרשו חז"ל 'יתמו חטאים ולא חוטאים', וצריך לסיים בדבר טוב, לכן היה מוסיף 'ואנחנו נברך'.

טעמא משום דהוה מקמי שבתא אינו אלא צחות

עכ"פ מבואר בספרי האחרונים שמכיון שמיום רביעי בשבת כבר מתחיל סדר תלתא יומא דקמי שבתא, וכבר מתחיל התנוצצות הנפש יתירה דשבת הבאה, לכן מזכירין בסוף 'לכו נרננה', הנה הנה בא אור השבת ונזכה לקבל את השבת ב'לכו נרננה'.

והוא דרך צחות ולא טעם עיקרי, שהרי גם מה שאומרים בקבלת שבת 'לכו נרננה' הוא מנהג בדורות אחרונים, רבותינו הגאונים ורש"י ותוספות לא קיבלו שבת ב'לכו נרננה'. וא"כ עדיין צריכין למודעי מדוע יש להוסיף ג' פסוקים אלו אחר שיר של יום רביעי?

דבר שאינו טוב שלא הספיקו הלויים לאמרו בחורבן

וע"פ האמור לעיל יש לבאר שמכיון ששני חורבנות ביהמ"ק היו בשעת אמירת זה הפסוק האחרון, ואנו זוכרים שהלויים עמדו על הדוכן ורצו להשלים 'יצמיתם ה' אלקינו' ולא הספיקו לומר כן, ועי"ז נשחטו ונהרגו, ונחרב ביהמ"ק בראשונה ובשניה, ולזאת יש להוסיף עוד פסוקי לכו נרננה, כי אף שהפסוק עצמו מסיים בדבר טוב, מ"מ כיון שזה הדבר הטוב היה בו דבר שאינו טוב שלא יכלו הלויים להשלים את ה'יצמיתם' השני, עד שבאו הרשעים והרגום, לזאת קשה לנו לסיים בזה הפסוק.

ובאמת שזה הפרק 'אל נקמות הויה' היה מפרקי שירה דחג הסוכות, כמבואר במסכת סוכה שחילקו פרק זה לג' ימים, א"ל נקמות, בינו בוערים בעם וכו'. ובשעה שהקריבו את פרי החג היו משוררים בשמחה 'וברעתם יצמיתם, יצמיתם ה' אלקינו', בוודאי שזה היה דבר טוב, אלא שלאחר החורבן זה מזכיר לנו רגע קשה מאד, איך שנכנסו שונאי ישראל והרגו את הלויים באמצע פסוק זה, לכן מוסיפין 'לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו'.

לכו נרננה במה ששפך חמתו על העצים והאבנים

ומדוע דווקא מוסיפין לכו נרננה, מבאר בספר 'מתא דירושלים' על מסכת ירושלמי, כי אילו לא היה נחרב ביהמ"ק אז, לא היה 'תם עונך בת ציון', והרי אנו יודעים כי סוף סוף שפך חמתו רק על עצים ואבנים, ובני ישראל חיים וקיימים עד ולעד, לזאת מוסיפין 'לכו נרננה' אפילו על מה שהיה בשעה שאמרו 'יצמיתם', כביכול אנו מתחזקים לרנן אפילו על המעשה הזה.

עד כאן הבנה ראשונה.

נתפרש על נקמת ה' בישראל ולא הניחם לומר יצמיתם

אך בדברי רבינו מהרש"א זי"ע במס' ערכין שם דף יא: בחידושי אגדות, מבואר במהלך אחר לגמרי. כי בזוהר חדש פרשת וישב דף נ. כתוב שאילו הלויים מסיימים 'יצמיתם ה' אלקינו' לא היה תקנה ל[שונאי] ישראל, ואדרבה הצילנו הקב"ה בכך שלא השלימו את הפסוק הזה!

כי הפסוק אינו מדבר כנגד הגויים, כי כוונת השיר בו ביום אין המכוון על בבל ועל אדום, אלא היו משוררים שירה זאת בנקודת הלב שהקב"ה כביכול א"ל נקמות על החטאים והפשעים, ועל זאת יגודו על נפש צדיק ודם

נקי ירשיעו, כמבואר בדברי הקדמונים רבי משה דילאון זי"ע ועוד, שהכונה על מכירת יוסף, 'על מכרם בבסך צדיק, ודם נקי ירשיעו' באמרם לכו נהגהו ונשליכהו באחד הבורות, 'וישב עליהם את אונם', שבעבור אותה מכירה נהרגו 'הרוגי מלוכה', 'בינו בוערים בעם', אין הכונה על הגויים, אלא על בער וכסיל שאינו מגדיל דעתו בעבודת ה'. ובסוף הפרק 'וברעתם יצמיתם'.

ועל זאת אנו אומרים 'לכו נרננה' שלא השלימו לומר עוד פעם 'יצמיתם' שהוא לשון כריתות רח"ל, אילו היו אומרים ב' פעמים יצמיתם ח"ו היה כרת אחר כרת ולא היה תקומה ח"ו.

אף שהביאור הפשוט הוא שהפרק מדבר על כל הגויים, וזו כוונתנו בחג הסוכות על פרי החג, וכן ביאר רש"י, רד"ק ומצודות, שהכונה על הגויים.

אלא שלשון הגמ' הוא כששאלו איך אמרו שיר זה ביום א' בשבת, ותירצו 'איליא הוא דנקיט', פרש"י איליא לשון קינה, כמו 'אלי ציון ועריה', השתמשו בפרק 'אל נקמות הויה', לא כבקשת נקמה על שונאי ישראל אלא קינה על עונשן של ישראל בעת החורבן.

וישב עליהם את אונם בבכי של חנים דערב ת"ב

כתב ב'עקדת יצחק' שער ע"ט: 'אל נקמות ה' וגו', הנשא שופט וגו', עד מתי רשעים ה' וגו', עמך ה' ידכאו וגו', אלמנה וגר יהרגו וגו', ויאמרו לא יראה יה וגו' (תהלים צד, א ז). וכן מוכיח בגמרת תעניות (כט, א) אמר כשחרב בית המקדש בראשונה תשעה באב היה כו', והלויים היו עומדים על דוכנם ואומרים שירה, ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם, ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו גוים וכבשום. יראה שעל פושעי ישראל ועריציהם נאמר, ואמר שכבר קמה בהם קללת המזמור מפני רשעתם: וקרא נמי דוקא באומרם לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב, כי עם שאינם יכולים להכחיש מציאות הש"י הבורא העולם, מפני עדות התורה שנתנה להם' וכו'.

ובאמת היו חורבנות בתי המקדש כדי לתקן עונותיהם של ישראל מהדורות הקודמים, וזה שמסיים הפרק 'וברעתם יצמיתם', לא החריב הקב"ה את ביהמ"ק על סתם ח"ו, אלא 'ברעתם', שהיתה בכיה של חנם וכו', ולכן אמרו 'יצמיתם' בראשונה, וריחם הקב"ה ולא הספיקו לומר 'יצמיתם' שניה, אילו היו מדברים כלפי הגויים, לא היה כואב אם היו אומרים ז' פעמים ז' יצמיתם, אך מכיון שהיתה הכונה על בני ישראל, שמר עלינו הקב"ה ברחמיו המרובים ולא נתן להם לסיים עוד 'יצמיתם' ח"ו.

וביאר מהרש"א שם 'וישב עליהם את אונם', אונם כלומר מה שהתלוננו על הקב"ה, וכמ"ש רש"י עה"פ בן אוני' בהולדת בנימין, שהוא לשון צער. במעשה המרגלים אמרו 'מבלתי יכולת', והתלוננו ובכו בכיה של חנם 'למה הבאתם אותנו' וגו'. ולזאת נחרבו בית ראשון ובית שני ועי"ז 'וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם', לזאת נחרב ביהמ"ק, וכאמור שמצורף לזה גם עון מכירת יוסף. על כל הפגמים שהיו בדורות הקודמים, ברעתם יצמיתם.

אך עדיין צריכין אנו למודעי האיך עומדים לויים על הדוכן ו'משוררים' דיבורים כאלה בתורת 'שירה'?

גלוי וידוע לפניו שיתחלל שמו בגלותינו ולמה הגלנו?

וכתב המלבי"ם בפרשת שלח בהגהות הארוכות 'תורה אור', כי גם ביום המ, יום שנחרב בו בית מקדשינו, מתגלין חסדיו יתברך באופן מופלג כזה שאפשר לעשות מזה שירה.

כי הנה נודע שהגלות של בני ישראל הוא חילול השם נורא, כמ"ש בספר יחזקאל פרק לו, בהפטרת שבת פרה, בן אדם בית ישראל ישבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרךם ובעלילותם כטמאת הנדה היתה דרךם לפני: ואשפך חמתי עליהם על הדם אשר שפכו על הארץ ובגלוליהם טמאוה: ואפיץ אתם בגוים ויזרו בארצות בדרךם ובעלילותם שפוטתים: ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארכו יצאו: ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה: לכן אמר לבית ישראל כה אמר אדני אלקים לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם: וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים כי אני ה' נאם אדני אלקים בהקדשי בכם לעיניהם:

וא"כ צ"ע שאם הגאולה בא תבא כדי להסיר את החילול השם, א"כ על מה ולמה הגלינו לבין האומות לחלל שמו ית'? בשלמא אם הגלות גורם לנו לשוב בתשובה שלימה, היה אפשר לומר שהיה כדאי החילול השם ח"ו כדי לקדש שמו ית', בבחינת 'מוחק על מנת לכתוב', 'סותר על מנת לבנות', אבל אם יחזקאל הנביא אומר כשיטת רבי יהושע שבני ישראל עתידים להגאל אף אם לא ישובו בתשובה, 'לא למענכם', אלא למען שמו ית' ישיבנו לארץ ישראל, ואח"כ נשוב בתשובה מרוב בושה. כמבואר שם בהמשך דברי יחזקאל הנביא.

בשלמא אם פירוש הפסוק הוא שבני ישראל באו בגלות בין האומות, ושם חיללו שמו ית' בין הגויים במעשיהם הרעים, היה מובן מה שהקב"ה אומר שהוא גואל אותנו כדי שנפסיק לחלל שמו ית' בגלות. אבל רש"י מפרש שעצם הדבר שבני ישראל בגלות, זה בעצמו חילול היום בכל יום ויום. וכלשון רש"י שם: 'ויבוא - לפי שאמר בית ישראל בראש הפרשה קרא כל הפרשה בלשון יחיד. [ולכן לא כתוב ויבואו לשון רבים, ועוד פירוש:] ומדרש אגדה הקב"ה בא עמם בגולה והטה אוזן מה היו אומרים השבאין הרי אלו עם ה' ולא היה לו יכולת להציל במדרש איכה רבתי. ויחללו את שם קדשי - השפילו את כבודי ומהו החילול באמור אויביהם עליהם עם ה' אלה ומארכו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו'.

כביכול שמע הקב"ה את השבאין אומרים שאלו עם ה' ואין לו יכולת להציל רח"ל, עפ"ל. והרי הקב"ה יודע עתידות, והיה יודע מתחילת גלות שכן עתידים השבאין לדבר, וא"כ איך עשה כן מתחילה להגלותינו בין האומות ולחלל שמו ית' ביניהם?

השגחת השם בפורעניות ישראל בגלות שלא כדרך הטבע

המלבי"ם זי"ע הוסיף שם בביאור ספר יחזקאל, שהאומות עומדים ותמהין על פורענותן של ישראל למעלה מדרך הטבע, כמו שאי אפשר להבין איך נתנו כל מדינות העולם רשות להרשע הגרמני להתמיד ברציחותיו במשך חמש שנים רצופות משנת ת"ש עד תש"ה, אפילו האומות המודרניים והתרבותיים שתקו ולא פצו פיהם. ולא עוד אלא שגם מדינת הגרמנים הרשעים בעצמם לא היו ברבריים כבדורות הקודמים אלא היו תרבותיים ונאוריים, ולפתע נתהפכו לרוצחים שפלים. וככתוב בשירת האזינו שיש דברים פלאיים: 'איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה', וכמו כן בפורענות הגלות היה ממש שלא כדרך הטבע.

וזה גופא מחלל את שמו ית', באמרם 'הלא עם ה' אלה', שהם רואים שנעשה להם בהשגחה עונשים ופורענויות בדרך נס הפוך, למטה מדרך הטבע. וא"כ מדוע עשה הקב"ה כן מתחילה לחלל שמו ית' בין האומות ע"י גלות ישראל ביניהם?

כיון שאמר סלחתי כדברך למה נשבע להפילם בגוים?

וביאר המלבי"ם דבר נורא מאד; בפרשת שלח ביקש משה רבינו רחמים מהקב"ה, ויאמר ה' סלחתי כדברך, אך תיכף נסמך לזה 'ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ' וגו'. וכך נגזר על כל הדור למות במדבר מלבד יהושע וכלב. וכן הוא בתהילים קו: וַיִּרְגְּנוּ בְּאֵהָלָיָהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה'. וַיֵּשְׂא יְדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: וְלַהֲפִיל זֶרְעָם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בְּאַרְצוֹת.

וצ"ע דא"כ איך אמר 'סלחתי כדברך', אם היה מחילה לא היה עונש, וכמ"ש בסוף ספר איוב שהלכו לבקש מחילה מאיוב 'ויתפלל בעדכם', כשיש מחילה אמיתית באה אחריה תפילה להצלחה ולברכה וישועה. אם כן איך נאמר 'סלחתי כדברך' ומיד נסמך עונש נורא מאד?

קצרו ביכולת השם ובשנאתו וסיבב שלא יהא בחינם

וביאר המלבי"ם זי"ע ועכ"י שבאמת יש כאן סליחה מחילה וכפרה, וההמשך היה 'מטובו של הקב"ה עלינו'. כי בחטא המרגלים אמרו 'כי חזק הוא ממנו', כביכול קיצרו בכח של מעלה, עם פרעה הוא מסתדר יפה, אבל עם ל"א מלכים לא יוכל להם רח"ל. 'כי חזק הוא ממנו' כביכול כביכול 'אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא את כליו'.

הדיבורים האלה הם העון הכי קשה שבתורה, אפילו יותר מחטא העגל, שעל חטא העגל לא מתו כל אותו הדור, ועל דברים אלה מתו כל הדור. שהפכו לדבר דברים הפוכים על ה'כל יכול' כאילו אינו כן רח"ל. ובפרשת

דברים נוסף לנו דיבור נורא מאד שאמרו בנסיון המרגלים 'בשנאת ה' אותנו הוציאנו...' בו בזמן שהראה להם עין חמלתו בכל יום ויום בנתינת באר מים חיים ומן וענני הכבוד, אין לך פגיעה קשה מזו שההורים המשקיעים את כל כוחם להטיב עם בנם, והבן אומר לאביו 'אתה שונא אותי', כך חשדו כביכול בהקב"ה שהוציאנו ממצרים מרוב שנאתו כדי להביא אותנו למקום אחד לשחוט את כולם ביום אחד רח"ל. לשזבן רחמנא מהאי שטותא. כי זו היתה בכיה של חינוך שבעבורה בכינו לדורות עד היום הזה.

אמנם כל חומרת העון הזה הוא רק כשאין להם סימוכין וראיות לטענה זאת, ולכן הם ממש דברי כפירה רח"ל. כשיש עמהם משה רבינו בהכנסם לארץ הקודש, אסור לומר 'כי חזק הוא ממנו'.

לכן אמר משה 'גם בי התאנף ה' בגללכם', ברחמיו המרובים אמר הקב"ה למשה רבינו 'אתה אל תכניסם לארץ ישראל, רק יהושע יכניסם', ואז יהיה מקום לטענתם שמאד קשה לכבוש ל"א מלכים. אילו אתה תיכנס עמהם, הרי ברגע אחד ברוח פוך אתה מוחק את כל הרשעים, 'אילו לא חטאו, לא הוצרכו לכלי זיין', ובאופן כזה אין שום צורך לשלוח מרגלים. אבל אם רק יהושע נכנס עמהם, בוודאי שצריך לשלוח מרגלים, כאשר עשה יהושע ששלח מרגלים ליריחו, ואחר שנתגלגלו לבסוף שהיתה המלחמה טבעית, עפ"ז לא חטאו במה שנתיראו מפני חוזק העמים ותקפם'.

הן אמת שבשעת הבכיה, היא היתה בכיה של חינוך, אלא שהקב"ה בחמלתו הגדולה לא נותן למציאות הזו שיהא ח"ו מרד נורא כזה, לכן הביאם בהמשך הזמן למצבים כאלה שיתגלה למפרע שלא היתה בכיה של חינוך, לכן ביקש משה רבינו טובה גדולה שיואיל בטובו שלא להכנס לארץ ישראל, מכיון שיהושע יכניסם בדרכי מלחמה וריגול, או אז יתברר שלא היתה בכיה של חינוך 'אנה אנחנו עולים, אחינו המסו את לבבנו לאמר, עם רב ורם כענקים' וגו'.

מן ה'בית ישראל' מגור זי"ע פסק שיהודי שיצא מאושוויץ ואמר על אותם הנסיונות הקשים 'בשנאת ה' אותנו', אינו נענש בגהינם על דבריו אלו, כי הדברים ניכרים שהמצב היה כך בפשטות. רח"ל. ואדרבה צריכין להיות אדם גדול מאד שלא לומר כן, וב"ה זקננו היו אנשים גדולים ששתקו בדומיה והתחזקו באמונה ובטחון.

בשעה שהבבליים קשרו את ידי ישראל לאחוריהם והורידו אותם לבבל, וירמיה הולך אחריהם ורואה אותם ובוכה עליהם, וראה בעיניו קדשו את השכינה הק' שגם היא הולכת עמהם 'והוא אסור באזיקים' כביכול. ועל אותה שעה מבואר ברש"י הנ"ל: 'ומדרש אגדה הקב"ה בא עמהם בגולה והטה אָזֶן מה היו אומרים השבאין הרי אלו עם ה' ולא היה לו יכולת להציל במדרש איכה רבתי. ויחללו את שם קדשי - השפילו את כבודי ומהו החילול באמור אויביהם עליהם עם ה' אלה ומארצו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו'.

באותה שעה נתברר למפרע שהדיבור 'כי חזק הוא ממנו' אינו חטא ואינו פשע, כביכול השכינה הק' עצמה אסורה באזיקים ויורדת עמהם לגלות, כדי שכל בעלי רוח"ק יראו כי ממש נתקיים 'כי חזק הוא ממנו' כביכול כביכול. באותה שעה נמחק ונתבטל חטא המרגלים.

כל זמן שלא זכינו לגאולת עולמים, עדיין לא נשלם ענין הזה, לברר למפרע שאינו דיבור של חינוך. כי כל מעשיו של הקב"ה בהמשך הגלות הארוך הוא כדי שכל הנשמות שבכו אז בכיה של חינוך, לא יענישו אותם יותר על אותה הבכיה, כי נתברר למפרע שלא היתה של חינוך.

שיר על נקמת השם בישראל שלא הצמיטנו בעבירה

עפ"ז מובן שבשעה שנכנסו השונאים לבית המקדש, סיבב הקב"ה בדרך נס שאע"פ שזה היה יום ראשון בשבת ישוררו את השיר של יום רביעי 'א"ל נקמות הויה', ולא היתה הכונה על האומות הרשעים בלשון תפילה, אלא בלשון קבלת יסורים באהבה, וכמבואר בספר ישעיה בהפטרת חזון: (א, כד) לָכֵן נָאֵם הָאֱלֹהִים ה' צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּא אֲנִיחָם מִצְרֵי וְאַנְקָמָה מֵאֲוִיבֵי: וקשה לשמוע לשון נקמה על בני ישראל. אלא שהכונה לברר למפרע שלא חטאו מעולם. בחסדו הגדול אשר גבר עלינו לבטל את העבירות למפרע. הצרות המרות ביררו למפרע שלא היה החטא. לפני הצרה היתה עבירה נוראה של כפירה הכי קשה, אך לאחר שהיו הצרות, נתברר למפרע שאין אלו דברי כפירה.

וזש"כ במהרש"א ובעקידת יצחק שהפרק שאמרו באותה שעה 'יצמיתם ה' אלקינו' היתה הכונה על היהודי,

‘וברעתם יצמיתם’, בגלל שאמרו ‘מבלתי יכולת’, היה השונא יכול להכנס לשערי ביהמ”ק ולהחריבם.

אלא שהקב”ה באהבתו ובחמלתו הגדולה לא נתן להם להשלים את הפסוק ‘יצמיתם ה’ אלקינו’, כי כלל ישראל ב”ה חיים וקיימים היום לאחר 1958 שנות גלות, ובתי כנסיות ובתי מדרשות מלאים בתינוקות של בית רבן ובחורי חמד ואברכים תלמידי חכמים, זקנים עם נערים עובדי ה’ מופלגים, כן ירבו.

דוד המלך אמר ב’ פעמים יצמיתם, כפי הפירוש הפשוט שהכונה על הגויים, אך כשהיתה הכונה על בני ישראל, פסקו את הפסוק באמצעו. וכמ”ש ש’ כי אעשה כלה בכל הגוים, ואותך לא אעשה כלה’.

אבל ‘יצמיתם’ אחד כן נתקיים בגלות לצערינו, בגלות ספרד, במסעות הצלב, באושוויץ, ובמחלוקות הקשות. אבל לא נתקיים ‘יצמיתם’ השני חס ושלום, כנגד כל יענקל כץ הי”ד שנהרג באושוויץ, יש היום מאה יענקלאך כץ מיוצאי חלציו.

בשאר האומות יש צמיתות וכריתות לעד, מיעוט רבים שני יצמיתם. אבל בבני ישראל, אע”פ שבשנת תש”ה כבר הספידו הגויים את האומה הישראלית שנכרתה בששת מיליון נשמותיה, אך לא הספיקו לומר ‘יצמיתם’ שני, עד שבאו הגויים והרגום, כי לא אעשה כלה בבית ישראל ח”ו.

הרי שיש שני פירושים בפרק זה, בחג הסוכות פירושו על הגויים, ואין מפסיקין בין שני היצמיתם, אך בתשעה באב היה פירושו על בני ישראל, שהקב”ה בחסדיו עלינו הוא בא כמו א”ל קנא ונקם, אף שלא שייך שאב ינקום בבנו, עשה כן כדי לכפר על הבכיה של חינם, שנתברר למפרע שלא היו דברי כפירה מריבוי הצרות בגלות.

סעודה המפסקת בערב ת”ב כאנינות ות”ב כאבילות

כתב הבית יוסף בשם תרומת הדשן אהא דמבואר במס’ תענית ובשו”ע כמה הלכות בסעודת המפסקת, אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין, ובגמ’ אמרו שכך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי בערב תשעה באב מביאין לו פת חרבה במלח והוא יושב בין תנור וכיריים ושותה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו.

וכתב התרומת הדשן שזה כמו אנינות לפני האבילות, כי ת”ב הוא זמן אבילות, ולפני כל אבילות הקדים לה אנינות. והראיה שלא החמירו לחלוץ מנעליו בסעודת המפסקת, כי מי שמתו מוטל לפניו מותר בנעליים, רק בבשר ויין הותר, וכיון שנקבר המת הותר בבשר ויין ומאז חולץ מנעליו.

הזמן של האנינות הוא בשעת האסון בעצמו, הזמן של האבילות הוא לאחר האסון. ולפי דברי רש”י במס’ סוכה דף כה אין מצוה להיות בצער בשעת אבילות, רק סימן כלפי חוץ ולא בלב. אבל אנינות הוא לשון צער, ‘בן אוני – בן צערי’.

יצאה נשמת המקדש בעת”ב וזהו עיקר החורבן

וצריך להבין מדוע ערב תשעה באב הוא יותר שעת הצער מהאבילות של ת”ב בעצמו?

והביאור הוא כי אותה בכיה של חינם שגרמה לנו כל זה, היה בערב תשעה באב, כי בו ביום חזרו המרגלים ואמרו מה שאמרו, ובכו העם בערב ת”ב לעת ערב, אז דיברו דברים אשר לא כדת על אבינו אב הרחמן, זהו שעת הצער שיהודי יושב ומצטער כמי שמתו מוטל לפניו, היתכן שאני נכשלתי לדבר על הקב”ה בעל הכוחות ובעל היכולת כולם, היפלא ממנו כל דבר?

בתשעה באב בוכים על החורבן, החורבן עצמו כבר מרפא את התלונה של ערב ת”ב, ולכן נקרא ‘מועד’, כי בחסדו אשר גבר עלינו עשה מהלך ארוך לברר למפרע שלא היתה בכיה של חינם.

בערב ת”ב אחה”צ, באותם הרגעים שהעזנו לדבר כלפי מעלה דיבורים נוראים כאלה, זהו הזמן הקשה ביותר, כמי שמתו מוטל לפניו, לפני הקבורה הוא ראה את הטרגדיה לפני עיניו.

יש משמעות ב’נפש החיים’ שטיטוס הדליק את הביהמ”ק לאחר ‘יציאת נשמה’ של הביהמ”ק, כי נודע שהביהמ”ק היה דבר חי ממש, גוף ונשמה, אף שהיה דומם היו דברים זדים שם עם רוח חיים, גם בזמן ביהמ”ק היתה מלאכת השמים מסייעת בידם, כל אבן שאנו רואים בכותל המערבי היה מתרוממת מאלוה. אפילו כשבנו את בנין הורדוס שלא היה אדם גדול, היו ניסים נפלאים. ועשרה ניסים שנעשו בביהמ”ק למעלה מדרך

הטבע בקביעות, זה היה גם בבית שני. עומדים צפופים ומשתחוים רווחים למעלה מדרכי צמצום המקום, ראו הכל שיש שם רוח חיים ממש.

יציאת נשמה מביהמ"ק היה בערב ת"ב בשעת מנחה, השריפה היתה בת"ב לעת ערב, אבל עיקר הקושי הוא כשעומד בשעת יציאת נשמה, אז הוא עיקר מצות קריעה, כן משמע במסכת שבת, כשעומד בשעת יציאת נשמה דומה כס"ת שנשרף.

אך למחרתו כשהדליק טיטוס את ביהמ"ק אמרו לו 'קמח טחון טחנת' שכבר היה ביהמ"ק כגוף בלא נפש. יש דעה בפוסקים שיוצאים מצות קבורת המת ע"י שריפה, ח"ו. ואכהמ"ל בזה.

הרי שעיקר 'יציאת נשמה' של הביהמ"ק, היו הדברים הקשים שאמרו 'מבלתי יכולת', ומחשבות של יאוש על כלל ישראל, ולמנוע עצמו מהרחמים גם כשחרב חדה על צווארו. רח"ל.

לכו נרננה להשם על תיקון קיצור יכולת השם בנקמתו

הלימוד של עוד ועוד שנה של ת"ב, הוא לצאת מעון המרגלים, הם אמרו 'כי חזק הוא ממנו', ולהשריש בלבינו כי הקב"ה עשה ועושה ויעשה לכל המעשים ואינו מוגבל בשום דבר ח"ו, אפילו יאמר לנו לעלות לשמים נעשה סולמות ונעלה לשמים. מחשבות האמונה האלה עומדים כנגד הבכיה של חינוך.

'לא האמינו כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים', אבל כשהוא נכנס בפועל, ידעו הכל שאין זה לא טיטוס ולא נבוכדנצר, אלא עלו על הדוכן ותפסו בכינורות והיו משוררים 'א"ל נקמות הויה', במי הוא נוקם? בנו, מרוב אהבתו, 'א"ל' הויה' הם שמות של חסד, בחסדו הגדול פרע מעימנו, לא כנקמת שונא ח"ו, אלא כאהבת אב לבנו שמברר למפרע שלא חטאנו באותה בכיה, 'גם אלה תשכחנה'.

ברגע שהיה המכוון על בני ישראל, מובן שלא נתן להם הקב"ה להשלים עוד פעם 'יצמיתם'. ולכן בכל יום רביעי בשבת שאנו נזכרים בסוף הפרק הזה שהיה בו פירוש על כלל ישראל, בשעת החורבן, בבית ראשון ובבית שני, לזאת אין אנו מסיימים בפסוק יצמיתם, אף שאין פורענות הרשעים נקרא סיום לא טוב, הרי היה בו גם פירוש על פורענות ישראל, לזאת אי אפשר לסיים כך, ומוכרחים להוסיף 'לכו נרננה לה' נריעה לצור ישענו', ובסיום אותו הפרק מדבר על חטא המרגלים 'ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם', ע"י החורבן נתברר שאין זו עבירה כלל, וממילא 'כולם באים לעולם הבא'. כי הקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, הוא כל יכול, ויודע איך להפוך כל עבירה לבלתי עבירה.

וזה שאמר ירמיה [נב], 'בעת ההיא יבוקש עון ישראל ואיננו', כי אחרי אושוויץ נתברר שלא היה עבירה לומר 'בשנאת ה' אותנו' כאשר העיד ה'בית ישראל' זי"ע. וכל זה 'באהבת ה' אותנו' שנתברר למפרע שלא היתה בכיה של חינוך. ואנחנו ניכנס ונלך לחיים ארוכים טובים ולשלום. אמן.